

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยในสภาวะปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งในเรื่องของเทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมืองและการไหลบ่าเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติ ทำให้วิถีการดำรงชีวิตของคนไทยแตกต่างจากสังคมสมัยก่อนอย่างมาก จะเห็นได้จากเยาวชนรุ่นหลังที่หลงลืมสิ่งที่ดีงามที่บรรพบุรุษได้ช่วยกันสืบสานเป็นมรดกตกทอดมา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปลูกจิตสำนึกและตระหนักในความสำคัญของมรดกศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับศิลปะที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน จึงเป็นหน้าที่ของบุคคลในสังคมที่จะต้องอนุรักษ์งานศิลปะในท้องถิ่นตามแนวทางและหลักการในการอนุรักษ์โดยการศึกษาและถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์ ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรมที่ยาวนานแห่งหนึ่งของประเทศ เนื่องจากมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้กำลังตกอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ขาดจิตสำนึกในการรับชมแลรักษาจากประชาชนในท้องถิ่นซึ่งถูกกระแสสังคมทางธุรกิจทำลาย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ความรู้แก่สมาชิกของสังคม โดยเฉพาะเยาวชนให้มองเห็นและตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งศิลปะและมรดกทางศิลปวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง

การที่แหล่งศิลปกรรมมีสภาพเสื่อมโทรมถูกทอดทิ้งหรือถูกทำลายนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและสะสมกันมานานนับแต่อดีตจนปัจจุบัน อันมีสาเหตุมาจากธรรมชาติและการกระทำของมนุษย์ซึ่งมีผลกระทบให้ศิลปกรรมหมดสภาพไปเร็วยิ่งขึ้น โดยส่วนมากเป็นปัญหาที่เนื่องมาจากสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การแก้ปัญหาสิ่งต่างๆ จึงควรพิจารณาถึงสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อแหล่งศิลปกรรมเหล่านั้นด้วย ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องรับชมแล ปกป้องและรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างรีบด่วน มิฉะนั้นหลักฐานทางด้านอารยธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติจะเสียหายหมดสิ้นไป เป็นเหตุให้ชุมชนรุ่นหลังขาดความมั่นใจและภาคภูมิใจในเกียรติของชาติการครอบงำทางวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจจะติดตามมา ซึ่งเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติในที่สุด

ปัญหาสาเหตุของการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์งานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่ผู้เรียนรู้ก่อนข้างจะสับสนทั้งผู้ถ่ายทอดและผู้รู้โดยเฉพาะทศวรรษที่ผ่านมา ได้ปล่อยให้กระแสของวัฒนธรรมตะวันตกในทุกๆ ด้านเข้ามาครอบงำวัฒนธรรมและวิถีของคนไทยมากเกินไป อีกทั้งปรากฏว่าคนไทยต่างพากันละทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งเคยประพุดกันมาเสียส่วนมาก หมดความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด วัฒนธรรม โบราณสถานของตน คิดว่าสิ่งที่มีและเคยปฏิบัติกันมาเป็นสิ่งที่ล้าสมัยแสดงถึงความไม่เจริญ เพราะประชาชนขาดโอกาสที่จะได้เรียนรู้สิ่งต่างเหล่านี้อย่างจริงจัง หรือขาดความสนใจเท่าที่ควร จึงไม่เข้าใจรู้ซึ่งถึงคุณค่าทำให้ขาดความชื่นชมในมรดกทางวัฒนธรรม อีกทั้งค่านิยมทางวัฒนธรรมเสื่อมถอยและด้อยความสำคัญลงเกิดจากการสืบทอดและขาดการศึกษา ขาดการฟื้นฟูหรือขาดการสร้างจิตสำนึกของประชาชน คนรุ่นใหม่ (เพชร สายแสน, 2535 : 16-19)

ด้วยเหตุต่างๆ ดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ให้ผู้เรียนรู้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมและโบราณสถานศิลปวัฒนธรรมอย่างจริงจัง กระตุ้นความสนใจ รู้คุณค่าและชื่นชม ตระหนักถึงความสำคัญและร่วมกันอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม โดยการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ข้อเท็จจริงการถ่ายทอดความรู้ทางด้านโบราณสถานศิลปวัฒนธรรม ให้ประชาชนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงนั้นทำได้ยากเพราะสถานที่สิ่งของที่สำคัญอยู่ไกลเกินที่ผู้เรียนจะไปศึกษาหาประสบการณ์ด้วยตนเอง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการนำเอาวิธีการและสื่อที่มีประสิทธิภาพหรือเจาะจงเฉพาะกลุ่มมาใช้เพื่อให้ประชาชนมีการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น (นิพนธ์ สุขปรีดี, 2519 : 157-158)

จากสภาพปัญหาและความต้องการดังกล่าว บทเรียนวิถีทัศน์เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่สามารถช่วยให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอนได้อย่างน่าเชื่อถือ เมื่อพิจารณาจากหลักการของบทเรียนวิถีทัศน์แล้ว ผู้เรียนจะได้เห็นภาพในเนื้อหาที่เรียนได้อย่างกว้างขวางทั้งที่เป็นภาพเคลื่อนไหวต่อเนื่องและการใช้เทคนิคเทรภาพในลักษณะต่างๆ ได้ยินเสียงประกอบที่สมจริงมีคำถาม คำตอบ และเสียงประกอบดนตรีที่น่าสนใจ (จิรัช ปัญญาฤทธิ์, 2531 : 4)

วิถีทัศน์นับเป็นสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนชนิดหนึ่งที่วงการศึกษาให้ความสนใจ ทั้งยังช่วยให้ครูดำเนินการสอนที่มีประสิทธิภาพเท่าเทียมกันในมาตรฐานเดียวกันและยังทำให้ประหยัดเวลาในการเตรียมการสอนทำให้เรื่องการสอนนั้นๆ บรรลุวัตถุประสงค์เดียวกันด้วยวิธีเดียวกันและช่วยการเรียนการสอนบรรลุมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ชูศักดิ์ สุจริตจันทร์, 2537 : 2)

วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร พระอารามหลวงชั้นเอก ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระสิงห์หรือพระพุทธรูปหิรัญคัลลสีหะที่คู่บ้านคู่เมืองเชียงใหม่และแผ่นดินล้านนา พระพุทธรูปเป็นศิลปะ

เชียงใหม่รู้จักกันในชื่อ “เชียงใหม่สิ่งหนึ่ง” วัดพระสิงห์เป็นวัดๆ หนึ่งที่อยู่มืองเชียงใหม่มาเนิ่นนาน ทั้งยังเป็นแหล่งรวมของงานศิลปะโบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือแม้แต่งานจิตรกรรมฝาผนังที่โด่งดังแห่งหนึ่งของประเทศ วิหารลายคำเป็นโบราณสถานแห่งหนึ่งที่อยู่มืองในวัดพระสิงห์ซึ่งเป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ เพราะเป็นโบราณสถานที่ใช้ในการประดิษฐานพระพุทธรูปสี่องค์และยังเป็นที่รวมของงานจิตรกรรมฝาผนังทั้งงดงามและทรงคุณค่าอย่างมากของประเทศ แต่ในปัจจุบันพระวิหารลายคำอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมไม่ว่าจะเป็นเรื่องของกาลเวลาหรือของการขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และยังรวมไปถึงภาพจิตรกรรมฝาผนังได้เกิดซีดจาง เสื่อมโทรม หลุดร่อนออกมาตามกาลเวลาเพราะขาดการเอาใจและการสนใจในการอนุรักษ์อย่างถูกวิธีถึงแม้ว่าจะมีกรมศิลปากรเข้ามารับชมแลแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีอุปสรรค ปัญหาต่างๆ ทั้งในเรื่องของเศรษฐกิจ การเมือง หรือแม้แต่ความเข้าใจผิดในเรื่องของการอนุรักษ์ ปัจจุบันถึงแม้พระวิหารลายคำจะได้รับการรับชมแลแต่ก็ต้องพบกับปัญหาเกี่ยวกับการผุพังตามกาลเวลาไม่ว่าจะเป็นด้วยสาเหตุใดก็ตาม การอนุรักษ์และบูรณปฏิสังขรณ์มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้งบประมาณอย่างมากในการรับชมแลและรักษา แต่ปัญหาที่สืบเนื่องมาจากการเมืองของบ้านเราในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ มีการเปลี่ยนรัฐบาลอยู่บ่อยครั้งจึงทำให้เรื่องของงบประมาณในการบูรณปฏิสังขรณ์นั้นล่าช้า อย่างเช่น ปันลมของพระวิหารที่เกิดการผุพัง เสียหายยังไม่รวมถึงภาพจิตรกรรมในพระวิหารที่เริ่มเสื่อมโทรมลงทุกวัน แต่เมื่อทางวัดต้องทำเรื่องของงบประมาณเพื่อการบูรณะปฏิสังขรณ์ก็ไม่ได้มีการตอบสนองมาจากภาครัฐ จึงเป็นหน้าที่ของเราพุทธศาสนิกชน ที่จะต้องช่วยกันทำนุบำรุงและรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ทางพระพุทธศาสนาให้อยู่เป็นมรดกวัฒนธรรมเพื่อสืบทอดไปยังชนรุ่นหลังต่อไป

ในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารนั้นนับได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะให้เยาวชนได้เห็นความสำคัญความจำเป็นที่จะต้องรับทราบและร่วมกันอนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งมีคุณค่าจิตใจเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในเรื่องของวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ซึ่งเป็นวัดอารามหลวงที่มีประวัติความเป็นมายาวนานเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสี่องค์ และจิตรกรรมฝาผนังของพระวิหารลายคำ เพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ประวัติความเป็นมาและปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ในรูปแบบของสื่อวีดิทัศน์เพื่อให้เยาวชนได้รับทราบและตระหนักถึงความสำคัญและความเป็นมาต่างๆ ของวัดพระสิงห์วรมหาวิหารจังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อหาประสิทธิภาพของสื่อวีดิทัศน์ เรื่อง การอนุรักษ์พระวิหารลายคำและจิตรกรรมฝาผนังในวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร
2. เพื่อหาประสิทธิผลของสื่อวีดิทัศน์ เรื่อง การอนุรักษ์พระวิหารลายคำและจิตรกรรมฝาผนังในวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร
3. เพื่อสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตเทศบาลจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 4 โรงเรียน ๆ ละ 50 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 200 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

1. เป็นแนวทางในการเผยแพร่สื่อในแง่ของการอนุรักษ์และรักษาศิลปจิตรกรรม ฝาผนัง ประติมากรรม ให้คงอยู่ต่อไป
2. ได้สื่อสารคดีที่สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนเรื่องการอนุรักษ์
3. ได้แนวทางในการสร้างและพัฒนาบทเรียนสื่อวีดิทัศน์ อันจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาสื่อการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียน ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตเทศบาล จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 11 โรงเรียนๆ ละ 50 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 550 คน
2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การอนุรักษ์วิหารลายคำและจิตรกรรมฝาผนังในวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ด้วยสื่อวีดิทัศน์

ตัวแปรตาม ได้แก่ ประสิทธิภาพของสื่อ ประสิทธิผลของสื่อ ความพึงพอใจ
3. เนื้อหา

สื่อวีดิทัศน์เรื่อง พระพุทธสิหิงค์ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ความยาว 10 นาที

 - 3.1 เกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของวัดพระสิงห์วรมหาวิหารและพระวิหารลายคำ
 - 3.2 เกี่ยวกับพระวิหารลายคำ งานจิตรกรรมฝาผนังและการอนุรักษ์พระวิหารลายจิตรกรรมฝาผนังภายในพระวิหารลายคำ
 - 3.3 สรุปเนื้อหาของสารคดี

นิยามศัพท์เฉพาะ

การอนุรักษ์ หมายถึงการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรมของโบราณสถาน
โบราณวัตถุ

สารคดี หมายถึงวิธีทัศน์ที่มีเนื้อหาสาระเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับบุคคลหรือเหตุการณ์
ที่เป็นจริงมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความรู้ ความคิด และความเพลิดเพลินแก่ผู้ชม

ประสิทธิภาพ หมายถึงคุณภาพของสื่อประสมที่สร้างขึ้น โดยผ่านการประเมินหา
ประสิทธิภาพของผู้เชี่ยวชาญในระดับดีขึ้นไป

ประสิทธิผล หมายถึงผลของการใช้สื่อ ซึ่งเมื่อผู้รับสื่อแล้วสามารถทำแบบทดสอบหลัง
การรับสื่อมีผลสัมฤทธิ์สูงกว่าก่อนรับสื่อ 80/80

ความพึงพอใจ หมายถึงความคิดเห็นของผู้รับสารหลังการรับสื่อ